

Inngangur

Uttanríkis- og vinnumálaráðið hevur samskipað hendan partin av frágreiðingini við støði í íkasti frá viðkomandi stjórnarráðum í Føroyum. Føroya landsstýri læt eitt rúgvumikið íkast til fimtu ST-frágreiðingina frá Danmarkar kongsríki í 2011 við lýsing av øllum greinunum í sáttmálanum. Í hesari frágreiðing verður tí bert lýst nýggj lóggáva, fyrisitingarlig tiltøk og politikkir, sum eru framd í verki síðani seinastu frágreiðing, og stig, ið eru tikin í sambandi við íverksetan av sáttmálanum.

Harafturat verða endaligu viðmerkingarnar frá nevdini viðvíkjandi Føroyum viðgjørðar.

Endalig viðmerking, para 6

Tilmælið um at víðka heimildina hjá *Dansk Institut for Menneskerettigheder* til eisini at fevna um Føroyar verður ikki hildið at vera í samsvari við politiska málið um at taka fulla ábyrgd av økjum, ið ávirka gerandislívið hjá Føroya fólki. Landsstýrismaðurin í uttanríkis- og vinnumálum setti tí ein arbeiðsbólk at kanna og koma við tilmæli um, hvussu ein mannarættindaeind ella ráð kann verða skipað í Føroyum. Arbeiðsbólkurin handaði sítt tilmæli í mai 2017. Viðgerð av tilmælinum varð sett á skrá, men varð vegna onnur átrokandi politisk mál útsett. Málið verður eftir ætlan tikið upp aftur í næstum.

Grein 1

Arbeiðið við einari føroyskari stjórnarskipan hevur verið í gongd í nøkur ár. Løgtingið valdi í november 2017 umboð í eina serliga løgtingsnevnd, ið skal viðgera uppskotið um stjórnarskipan, m.a. við støði í almennu hoyringini. Stjórnarskipanin ásetur grundleggjandi rættindi og skyldur í samfelagnum og sjálvsavgerðarrættin. Meginreglan um javnstøðu er grundleggjandi, tí í stjórnarskipanini verður staðfest, at øll fólk eru javnsett uttan mun til kyn, eyðkenni ella frábregði.

Grein 3

Endalig viðmerking, para 8

Ójavnin á útgoldnum lønum til kvinnur og menn er eitt fokusøki. Ein orsök til lønarmunin er, at enn ráða siðbundnu kynsleiklutirnir, sum í stóran mun merkja, at menn hava høvuðsábyrgdina av at

forsyrgja familjuni, meðan kvinnur hava høvuðsábyrgdina av heiminum og familjuni. Kvinnur í Føroyum hava hægsta vinnutíttleikan í heiminum. 83% av føroyskum kvinnum í aldrinum 15-74 ár eru virknar á arbeiðsmarknaðinum, tó arbeiða meir enn helvtin av hesum kvinnum niðursetta tíð. Afturat hesum er arbeiðsmarknaðurin sera kynsbýttur, og kvinnur eru yvirumboðaðar í lægriløntum størvum, serliga í umsorganarstørvum.

Til tess at gera nakað við hetta hevur landsstýriskvinnan í javnstøðumálum fyri stuttum orðað ein javnstøðupolitikk, sum Løgtingið herfyri hevði aðalorðaskifti um. Afturat javnstøðupolitikkinum er ein virkisætlan við 27 átøkum, sum skulu virka fyri at gera arbeiðsmarknaðin minni kynsbýttan, fáa barnsburðarfarloyvi javnari býtt millum pápar og mammur og fáa ólønnta arbeiðið í heimunum javnari býtt. Avvarðandi stjórnarráð, stovnar og nevndir hava ábyrgdina av at seta tey 27 átøkini í verk.

Ein verkætlan, ið eisini fer at varpa ljós á hetta mál, er arbeiðið at greina lønarhagtølini á føroyska arbeiðsmarknaðinum. Verkætlanin fer av bakkastokki skjótt og hugt verður m.a. at, hvussu nógvar tímar føroyingar arbeiða, hvør kostnaðurin er á einum tíma, yvirtíð og øðrum ískoytiskostnaðum. Arbeiðið fer væntandi at gera tað greiðari, um nevndu lønarmunir eru grundaðir á viðurskifti sum vinnugrein, kyn, landafrøði, aldur, ríkisborgaraskap og munin millum almenna og privata geiran.

Grein 6

Arbeiðsloysið í Føroyum er sera lágt og var 2,2 prosent í desember 2017. Tiltøk verða kortini gjørd fyri at økja um atgongdina til arbeiðsmarknaðin.

Í 2011 var farið undir eina skipan, ið við løntari starvsvenjing skal geva arbeiðsleysum arbeiðsroyndir. Við hesi skipan kann ein arbeiðsleysur fara í eitt starv við vanligum treytum í upp í 5 mánaðir. Arbeiðsgevarin fær so arbeiðsloysisstuðulin hjá viðkomandi afturbornan frá ALS. Ein kanning frá 2013 vísti, at millum 2011-2013 hava umleið 600 fólk verið í starvsvenjing, og av hesum vóru omanfyri 90% ikki longur í ALS í 2013.

Løgtingslóg nr. 63 um arbeiðsfremjandi tiltøk varð samtykt í 2012, og seinast broytt við lögtingslóg nr. 103 frá 2017. Lógin fevnir um tiltøk, ið stuðla undir tilknýtið til arbeiðsmarknaðin hjá persónum, sum hava ella kunnu fáa trupulleikar við at varðveita tilknýtið til arbeiðsmarknaðin vegna langtíðar arbeiðsloysi, sjúku ella avlami.

Grein 7

Í mai 2018 vóru Arbeiðseftirlitið og Brunaeftirlitið lögð saman í ein stovn. Høvuðsuppgávnar hjá Arbeiðs- og brunaeftirlitinum eru arbeiðsumstøður, brunatrygd, heilsa og trygd á arbeiðsplássinum og arbeiðsumhvørvi, harímillum sálarligt arbeiðsumhvørvi.

Seinasta árið er sálarliga arbeiðsumhvørvið uppraðfest. Arbeiðs- og brunaeftirlitið hefur fingið hægri játtan; úr 5.524.000 kr. í 2016 upp í 6.739.000 kr. í 2018. Við uppraðfestingini av sálarliga arbeiðsumhvørvinum verða arbeiðsumstøður, sum ávirka sálarligu og likamligu heilsuna og sosiala lívið settar í miðdepilin. Hesar eru m.a. arbeiðstíð, hvíldartíð, yvirtíð, arbeiðsmongd, tíðartrýst, happing, harðskapur o.a.. Dentur verður eisini lagdur á fyriryrgjandi tiltøk, ið skulu forða fyri óhappum á arbeiðsplássum.

Grein 10

Hjúnaband

Føroya lögting samtykti í mai 2017 broytingar í hjúnabandslógini, soleiðis at tveir persónar av sama kyni kunnu giftast borgarliga.

Foreldrafarloyvi

Samlaða barsilsfarloyvi er 52 vikur eftir føðing. Ein part av tíðarskeiðinum hefur løntakarin rætt til barsilspening frá Barsilsskipanini. Fyri stuttum gjørdi Løgtingið broytingar í barsilslógini, ið hækkaðu felagsvikurnar í barsilsfarloyvinum úr 20 upp í 26 vikur í januar 2016 og 2 vikur afturat í januar 2018, t.e. úr 26 vikum upp í 28 vikur. Barsilsfarloyvið er nú 46 vikur tilsamans eftir føðing. Frá mars 2018 verður eftirløn lögð afturat barsilspeninginum.

Frammanundan høvdu pápar rætt til barsilsfarloyvi í 4 vikur, og av teimum 4 vikunum kundi pápin lata mammuni tvær vikur. Eftir broytingina í barsilsskipanini í januar 2016 hava pápar fingið einkarætt til 4 vikur av barsilsfarloyvi.

Mamman hefur einkarætt til barsilsfarloyvi síðstu fyra vikunar av viðgongutíðini og fyrstu 14 vikurnar eftir føðing. Pápin hefur einkarætt til 4 vikur av barsilsfarloyvi innan fyrstu 46

vikurnar eftir barnsburð. Harafturat kunnu foreldrini býta 28 vikur av felags barsilsfarloyvinum sínámillum.

Tann, sum er einsamallur við einum barni, hevur rætt til samlaða barsilspening einsamallur í 46 vikur eftir barnsburð. Foreldur, ið fáa tvey ella fleiri børn við sama barnsburði, hava rætt til 4 vikur afturat samlaða barsilsfarloyvinum. Vikurnar skula takast innan 50 vikur eftir barnsburð. Foreldur, ið fáa barn ella børn áðrenn 32. viku í viðgongutíðini, hava rætt til 8 vikur afturat samlaða barsilsfarloyvinum. Vikurnar skula takast innan 54 vikur eftir barnsburð. Eftir hesar vikur hava foreldur ein lógartryggjaðan rætt til at vera heima hjá barninum í 52 vikur eftir barnsburð. Tó rindar Barsilsskipanin ikki barsilspening eftir viku 46/50/54 eftir barnsburð.

Barsilspeningurin er 100% av miðal mánaðarligu skattskyldugu A-inntøkuni seinastu 12 mánaðirnar áðrenn barnsburð. Barsilspeningurin er í mesta lagi 25.000 kr. um mánaðin.

Heildarætlan at basa harðskapi

Løgtingið samtykti í 2012 heildarætlanina um harðskap í parløgum og nærsambondum við tí endamáli at fyrbyrgja og basa harðskapi. Ætlanin allýsir harðskap í breiðari merking sum likamligan, sálarligan, kynsligan, fíggjarligan og materiellan harðskap. Ætlanin fevnir um 18 átøk, sum kunnu bólkast í fyra bólkar: 1) Upplýsing og fyrbyrging, 2) Hjálp og stuðul til tann harðskapsrakta, 3) Átøk, sum eru vend móti yrkisbólkom, 4) Viðgerðartilboð til teirra, ið fremja harðskap.

Sum framhald av hesi ætlan samtykti Løgtingið í 2016 eina heildarætlan til tess at basa kynsligum ágangi. Millum átøkini í hesi ætlan eru viðgerðartilboð í sambandi við seinárin, viðgerð til teirra, sum fremja kynsligan ágang, almenn kunning, harímillum kunning um fráboðanarskylduna, tilbúgvingarætlan á stovnum og skúlum og kunning til foreldur og børn um verju av børnum, og hvar tey kunnu venda sær fyri at fáa hjálp.

Átøkini í ætlanini eru sett í verk í 2016, 2017 og 2018. Kunningartilfar er framleitt, og ein røð av fundum hava verið kring landið við heitinum “Sig frá”. Hesir fundir venda sær til ávikavist børn, ung, útlendingar og almenningin sum heild. Greiði boðskapurin er, at vit sum samfelag ikki góðtaka harðskap.

Verkætlanarleiðarin hevur saman við sálarfrøðingi og lögfrøðingi hildið fyrilestrar fyri námsfrøðingum og fólkkaskúlalærarum um barnarættindi og barnavernd. Tað hava eisini verið fyrilestrar til foreldrafundir á dagstovnum. Innsløg hava verið í fjølmiðlum, eins og lýsingaráttøk um harðskap í nærsambondum og kynsligan ágang í samfelagnum í síni heild. Í 2017 var ein norðurlendsk ráðstevna í Tórshavn um kynsligan ágang móti fólki, ið bera brek. Ein faldari, sum greiðir frá rættindum og skyldum í føroyska samfelagnum, er gjørdur til útlendingar, ið flyta til Føroya. Í faldaranum eru upplýsingar um, hvar ein kann venda sær til tess at fáa hjálp og ráðgeving.

Nýggj lóggáva

Føroya landsstýri arbeiðir í løtuni við at dagføra revsilógina til tess at tryggja, at hon er nútíðarhóskandi. Avgerð er tikin um, at øll revsilógin skal dagførast yvir eitt 5 ára skeið.

Ásetingarnar um kynslig brotsverk og brotsverk í familjusambondum vórðu dagfórdar á vári 2017 og lógin kom í gildi 1. juli 2017. Reglurnar um neyðtøku eru víðkaðar til eisini at fevna um samlegu við ólógligum tvingsli og misnýtslu av eini hjálparleysari støðu hjá órættaða. Herdu reglurnar fevna eisini um kynsligt brotsverk í hjúnalagi. Sambært galdandi lóggávu er samlega við eitt barn undir 15 ár ikki lógligt, men verður ikki mett sum neyðtøka uttan so, at treytirnar fyri neyðtøku eru uppfyltar. Við nýggju dagføringunum er kynslig samlega við eitt barn undir 12 altíð at rokna sum neyðtøka.

Eitt uppskot um at broyta kap. 25 – 29 í revsilógini verður lagt fyri Tingið í vár. Uppskotið ber m.a. í sær, at frameftir verða persónar, ið bera brek, sum persónsbólkur fevndir av verjuni móti haturstalu í grein 266 b.

Grein 11

Føroyar hava ikki eitt alment fátækramark, men í 2014 gjørdi landsstýrið eina frágreiðing, har tað varð ásett, at fólk verða mett at vera í fátækkraváða, um tey hava eina inntøku, sum er undir 60% av miðalinntøkuni. Hagstova Føroya upplýsir árliga, hvussu nógv fólk eru í fátækkraváða. Sambært frágreiðingini frá 2014 eru stakir upphaldarar í serligum vanda fyri at gerast fátøk. Munurin millum almennar veitingar og lønarinntøkur eru minni í Føroyum enn í flest øðrum londum. Ein stórus

partur av teimum, sum eru í fátækkraváða, fáa ikki almennar veitingar. Hesi eru lesandi, fólk, sum arbeiða niðurstøða tíð, og fólk við óstøðugum arbeiði.

Til tess at fyrirbyggja, at fólk koma í fátækkraváða, eru fleiri átøk framd, bæði í kommunalimum høpi og í landshøpi, fyri at økja keypiorkuna hjá familjum. Tey seinnu árinum hevur stórt fokus verið á barnafátækkradømi, og serligur dentur er lagdur á at gera serligar veitingar til barnafamiljur. Í 2013 vórðu forsorgarlógin og lógin um arbeiðsfremjandi tiltøk broyttar soleiðis, at farið varð frá tørvsmeting til fastar veitingar. Í hesum sambandi vórðu stakir upphaldarar raðfestir. Aðrar fíggjarligar veitingar til stakar upphaldarar eru eisini øktar, eitt nú barnagjald til einsamallar upphaldarar og lestrarstudningur til lesandi, ið eru einsamallir upphaldarar.

Talið av føroyingum í fátækkraváða er minkað seinnu árinum.

Endalig niðurstøða, para 17

Í 2014 var fyrsta almenna bústaðarfelagið, Bústaðir, sett á stovn í Føroyum. Felagið hevur til endamáls at virka fyri, at øll í Føroyum skulu hava móguleika at útvega sær bústað. Bústaðir byggja, keypa, umvæla og leiga út almennar bústaðir. Við árslok 2017 áttu Bústaðir 181 almennar bústaðir. Tey komandi árinum vænta Bústaðir at fáa umleið 200 bústaðir afturat.

Grein 12

Føroyar hava ikki eina yvirskipaða ætlan á heilsuøkinum, men hava ætlanir og politikkir á fleiri økjum.

Á heysti í 2017 legði landsstýrskvinnan í heilsumálum fram ein nýggjan rúsdrekka- og rúsevnapolitikk. Miðalnýtslan av rúsdrekka í Føroyum er lág samanborin við nýtsluna í øðrum vesturlenskum londum. Harafturat eru lutfalsliga fáir rúsevnamisnýtarar í Føroyum. Hóast hetta er altíð rúm fyri bata, og endamálið við hesum politikkinum er at tryggja góðskuna í viðgerðini. Ætlanin er at leggja eitt uppskot fyri Løgtingið, sum skipar hesi viðurskipti.

Landstýrskvinnan í heilsumálum hevur sett ein arbeiðsbólk at fyrireika eina virkisætlan fyri sálarliga heilsu. Yvirskipaða endamálið við ætlanini er at taka burtur bæði sjónligar og ósjónligar

avmarkingar, so fólk við sálarsjúku hava somu rættindi og atgongd til viðgerð, útbúgving og sosialar tænarur.

Føroyskir serfrøðingar meta, at tað í Føroyum eins og í okkara grannalondum er vandi fyri álvarsomum avleiðingum av multiresistentum bakterium. Landsstýriskvinnan í heilsumálum hevur tí sett ein arbeiðsbólk at gera ein antibiotika-politikk, sum eftir ætlan skal verða liðugur á sumri 2018.

Diabetes 2 er eisini ein avbjóðing í Føroyum. Ein arbeiðsbólkur varð tí settur í 2012 at gera eina nýggja diabetes-heildarætlan. Arbeiðsbólkurin var liðugur við sítt arbeiði í 2013 og setti fram 18 tilmæli um, hvussu viðgerðardygdin kann betrast. Arbeitt verður nú við at seta í verk øll tilmælini í heildarætlanini.

Grein 13

Í Føroyum ganga lutvíst nógv børn í vanligu fólkaskúlanum samanbórið við okkara grannalond. Føroysk siðvenja hevur verið ikki at hava serskúla í stóran mun. Inklusjónshugtakið í føroyskum høpi snýr seg tí um, hvussu vit fáa tryggjað høga góðsku í teimum undirvísingartilboðum, sum eru.

Miðvís stig eru tikin seinastu árin til tess at styrkja, lutvíst miðsavna og skipa fleiri serflokkar í ávísam fólkaskúlam kring landið. Serflokkar á autismu-økinum í miðnámsskúla eru skipaðir, umframt at alsamt fleiri næmingar við serligum tørvi fáa ymiskan einstaklingastuðul til at megna miðnám. Fyri ung við skerdum førleikum, sum ikki lúka vanligu upptøkukrøvini til miðnám, eru serbreytir skipaðar á øllum teimum størru miðnámsskúlanum. Hesi serartilboð eru skipað sum heildartilboð við stuðuls-, frítíðar- og bútilboðum.

Stig eru somuleiðis tikin til at menna fleiri útbúgvingarmøguleikar í Føroyum, umframt at betra um umstøðurnar hjá ungum at nema sær útbúgving í Føroyum. Eitt nú er studningurin til lesandi hækkaður, og fleiri lestraríbúðir tøkur til ung lesandi.

Grein 15

Alsamt fleiri frítíðar- og mentanartilboð verða bjóðað í Føroyum. Miðvís stig eru tikin til at økja atgongdina til tey ymsu tilboðini og upplýsing og kunning sum heild. Nevnast kann, at nýggj

føroysk teldutala er ment, og at arbeitt verður við at talgilda føroyska málið. Í samsvari við Public Service sáttmálan verða fleiri og fleiri sendingar teknmálstulkaðar og tekstaðar.

Avtala um fylgjarakort fekk gildi 1. januar 2015. Avtalan hevur til endamáls at tryggja fólki, ið bera brek, javnbjóðis atkomu til mentanartiltøk, ferðing o.a. Við avtaluni um fylgjarakort skulu fólk, ið hava tørv á fylgjara, nú bert gjalda fyri seg sjálv og ikki fylgjaran eisini.